

ข้อเสนอทางนโยบาย

ชุมชนชาติพันธุ์และการจัดการมรดกอย่างยั่งยืนในประเทศไทย

1. บทสรุปผู้บริหาร

เอกสารฉบับนี้พิจารณาถึงโอกาสต่าง ๆ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในประเทศไทย ซึ่งมีความเชื่อมโยงอย่างยิ่งต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ภายใต้บริบทของชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายในประเทศ ข้อเสนอแนะในเอกสารนี้พยายามชี้ให้เห็นถึงแนวทางที่จะพัฒนานโยบายด้วยวิธีแบบเอเชีย เพื่อสนับสนุนปฏิสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้วยจุดประสงค์เพื่อสร้างความสอดคล้องทางนโยบายระหว่างกระทรวงและกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเพื่อปรับปรุงวิธีการต่าง ๆ ในการบริหารจัดการทรัพยากรบนบก ชายฝั่งและทะเล ด้วยแนวทางที่มีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ตีพิมพ์ขึ้น เอกสารนี้จึงเสนอข้อเสนอแนะ 2 ประการ คือ (1) พัฒนากลไกทางกฎหมายและข้อบังคับที่ช่วยให้ชุมชนชาติพันธุ์และท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกได้ดียิ่งขึ้น และ (2) สร้างศักยภาพของชุมชนชาติพันธุ์ โดยเฉพาะเยาวชน ให้สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกอย่างยั่งยืนได้

2. ความหลากหลาย การจัดการมรดกอย่างยั่งยืน และชุมชนชาติพันธุ์

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของประเทศไทยผลักดันให้เกิดการส่งเสริมรักษา และใช้ประโยชน์จากมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ¹ ความเป็นพหุวัฒนธรรมของประเทศไทยนั้นเป็นที่ประจักษ์ผ่านภาษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งมรดก และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจำนวนมาก อาทิ วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม² ชนกลุ่มน้อย ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ราบสูงและชายฝั่งทะเล เป็นประชากรมากกว่าร้อยละ 9.68 ของประชากรทั้งประเทศ³

ในมิติของความหลากหลายทางชีวภาพ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายของพืชพันธุ์และสัตว์มากในอันดับต้น ๆ ของเอเชียอาคเนย์ โดยมีพันธุ์พืชกว่า 15,000 ชนิด นับเป็นร้อยละ 8 ของจำนวนชนิดพันธุ์พืชทั้งหมดในโลก ป่าไม้ปกคลุมหนึ่งในสามของพื้นที่แผ่นดิน โดยร้อยละ 18 เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์⁴ ประเทศไทยมีเครือข่ายที่กว้างขวางของอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และพื้นที่บนบก ชายฝั่งและทะเลอื่น ๆ ซึ่งมีความสำคัญทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาคอาเซียน และระดับโลก และรวมถึงแหล่งมรดกโลก 3 แห่ง ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้ง (ขึ้นบัญชีรายชื่อมรดกโลกเมื่อ พ.ศ. 2534) กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ (ขึ้นบัญชีรายชื่อมรดกโลกเมื่อ พ.ศ. 2548) และกลุ่มป่าแก่งกระจาน (ขึ้นบัญชีรายชื่อมรดกโลกเมื่อ พ.ศ. 2564)⁵ นอกจากนี้จะเป็นแหล่งรักษาระบบนิเวศและแหล่งอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์ พื้นที่อันอุดมด้วยความหลากหลายทางชีวภาพนั้นยังมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่แตกต่างหลากหลายอีกด้วย

ความหลากหลายทางชีวภาพและทางวัฒนธรรมเป็นทุนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในหลายแง่มุม ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมสังคมและเศรษฐกิจ ภายใต้กรอบของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs) ภูมิปัญญาพื้นถิ่นสามารถส่งเสริมวิถีทางการเกษตรที่ยั่งยืนและความมั่นคงทางอาหาร ภายใต้เป้าหมายที่ 2 องค์ความรู้ทางวัฒนธรรม เช่น ความรู้ในยาสมุนไพรดั้งเดิมที่ใช้พืชท้องถิ่น สามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพที่ดีขึ้นได้ ตอบสนองต่อเป้าหมายที่ 3 การให้ความสำคัญต่อความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้นเป็นมิติที่สำคัญต่อการให้การศึกษาที่มีคุณภาพแก่ทุกคน ตอบสนองต่อเป้าหมายที่ 4 ความพยายามรักษามรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้นเป็นกิจกรรมหลักเพื่อขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายย่อยที่ 11.4 เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม และเป้าหมายที่ 14 และ 15 เกี่ยวกับการอนุรักษ์ชีวิตใต้น้ำและบนบกตามลำดับ

ในเวลาที่ผ่านมาสองทศวรรษตั้งแต่การประชุมอุทยานโลกครั้งที่ 5 (5th World Parks Congress) เมื่อปี พ.ศ. 2546 ที่เปลี่ยนกระบวนทัศน์ระดับสากลเกี่ยวกับการจัดการมรดกอย่างยั่งยืน โดยตระหนักถึงและเฉลิมฉลองความเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ได้ระหว่างธรรมชาติและวัฒนธรรม ยูเนสโกและสำนักเลขาธิการของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Secretariat on the Convention on Biological Diversity - CBD) ได้เรียกร้องให้เกิดความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม โดยกล่าวสรุปผลการวิจัยไว้ว่า “พื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูงส่วนใหญ่เป็น

¹ <http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2019/10/National-Strategy-Eng-Final-25-OCT-2019.pdf>

² ประเทศไทยมีภาษาถิ่นกว่า 70 ภาษา โดยภาษาเหล่านี้แตกแขนงมาจาก 5 ตระกูลภาษา ได้แก่ ไท ออสโตรเอเชียติก ออสโตรนีเซียน จีน-ทิเบต และม้ง-เยียน: <https://doi.org/10.1515/IJSL.2007.043>

³ จำนวนกลุ่มชาติพันธุ์นี้เป็นจำนวนโดยประมาณจากการสำรวจสำมะโนประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ เมื่อปี พ.ศ. 2545 โดยกระทรวงการพัฒนาลังคมและความมั่นคงมนุษย์

⁴ <https://www.cbd.int/countries/profile/?country=th>

⁵ <https://whc.unesco.org/en/statesparties/th>

พื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงเช่นเดียวกัน [...] กลุ่มทางวัฒนธรรมนั้นคือผู้ที่พัฒนา รักษา และการรวมตัวของความหลากหลายทางชีวภาพเหล่านี้ ความหลากหลายของการปฏิบัติทางวัฒนธรรมนั้นต้องพึ่งพาอาศัย [...] ความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อที่จะคงอยู่และถูกแสดงออกมาได้”⁶ นอกจากนี้ การรักษาความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรมยังสามารถสร้างสมรรถภาพในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ได้อีกด้วย

ด้วยแนวคิดใหม่นี้ จึงเกิดการยกย่องบทบาทของชุมชนท้องถิ่น ในฐานะศูนย์กลางของทั้งการจัดการมรดกอย่างยั่งยืนและการพัฒนาที่ยั่งยืน ในบริบทของมรดกโลก “ชุมชน” นั้นเป็นหนึ่งในจุดประสงค์ 5 ประการของอนุสัญญามรดกโลก เอกสารแนวทางปฏิบัติเพื่อการดำเนินการตามอนุสัญญามรดกโลก (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention) เรียกร้องให้ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นในฐานะผู้ร่วมปฏิบัติหลักในกระบวนการระบุอนุรักษ์ และติดตามผลการจัดการและพัฒนาแหล่งมรดกโลกอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ก่อนที่แหล่งใดจะได้รับการบรรจุในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) และก่อนการเสนอขึ้นบัญชีรายชื่อมรดกโลกนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องได้รับฉันทานุมัติที่เป็นที่รับรู้บอกแจ้งล่วงหน้า และเป็นอิสระ (Free Prior and Informed Consent - FPIC) จากชนเผ่าพื้นเมืองเสียก่อน โดยชุมชนเหล่านี้จะต้องมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด ในการดูแลรักษาแหล่งมรดกโลก พร้อมทั้งได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรมจากการใช้สอยพื้นที่มรดกนั้นด้วย

ชุมชนชาติพันธุ์นั้นมีบทบาทที่พิเศษและเฉพาะเจาะจงในการจัดการมรดกอย่างยั่งยืน ในบริบทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (intangible cultural heritage / living heritage) อนุสัญญาปี พ.ศ. 2546 ว่าด้วยการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้กล่าวไว้ว่า “ชุมชน โดยเฉพาะชุมชน กลุ่มคน และปัจเจกบุคคลจากกลุ่มชนเผ่าพื้นเมือง มีบทบาทสำคัญต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเป็นผู้สร้าง ส่งเสริม รักษา และสร้างมรดกเหล่านี้ขึ้นใหม่ ดังนั้น จึงเป็นผู้ที่ช่วยทำให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความสร้างสรรค์ของมนุษย์นั้นรุ่มรวยยิ่งขึ้น”⁷

ในบริบทของสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งมรดก เอกสารแนวทางปฏิบัติเพื่อการดำเนินการตามอนุสัญญามรดกโลกกล่าวว่า “กิจกรรมของมนุษย์ รวมถึงของชุมชนดั้งเดิม ชุมชนท้องถิ่น และชนเผ่าพื้นเมือง ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่ธรรมชาติ กิจกรรมเหล่านี้ที่มีความยั่งยืนทางระบบนิเวศ อาจจะสอดคล้องกับคุณค่าความโดดเด่นที่เป็นสากล (Outstanding Universal Value) ของพื้นที่”⁸

3. ชุมชนชาติพันธุ์ ยุคสมัยใหม่ และความเสื่อมโทรมของความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม

การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยนั้นประสบความสำเร็จต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ถึง 2552 พื้นที่ผืนป่าลดลงจากร้อยละ 53.35 เหลือเพียงร้อยละ 32.1 แหล่งที่อยู่ในป่าที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้สายพันธุ์พืชและสัตว์ท้องถิ่นสูญหายไป

⁶ ยูเนสโกและสำนักเลขาธิการของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้นิยามคำว่า ความหลากหลายทางชีวภาพ ไว้ว่าเป็น “ความแปรผันในบรรดาสสิ่งมีชีวิตจากทุกแหล่งเหล่า ซึ่งรวมถึงระบบนิเวศบนบกทะเลและในแหล่งน้ำต่าง ๆ และนิเวศวิทยาที่ระบบเหล่านี้เป็นส่วนประกอบ และรวมถึงความหลากหลายภายในสายพันธุ์และระบบนิเวศหนึ่ง ๆ ด้วย” ในขณะเดียวกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม “หมายรวมถึงชุมชนทุกชุมชนในโลก ซึ่งต่างมีอัตลักษณ์ของตนเอง อันกำหนดด้วยชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ ภาษา ศาสนาและศิลปะ และแสดงออกผ่านความหลากหลายของแนวทางปฏิบัติ วิธีการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ระบบค่านิยม ภาษา และการแสดงออกทางศิลปะ” <https://www.cbd.int/lbcd>

⁷ <https://ich.unesco.org/en/convention>

⁸ <https://whc.unesco.org/document/190976>

การประมงเกินขีดจำกัดและผลกระทบอื่น ๆ ต่อถิ่นขยายพันธุ์พืชและสัตว์แถบชายฝั่ง อาทิ ป่าชายเลน ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลง⁹ แรงกดดันจากกิจกรรมของมนุษย์ การพัฒนาที่ดิน การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม และการขยายตัวของเมือง ต่างเป็นสาเหตุหลักของการเสื่อมถอยของธรรมชาติที่หลากหลายนี้

เพื่อตอบสนองต่อปัญหาเหล่านี้ในหลายมิติ ในปัจจุบัน กลยุทธ์ระดับชาติด้านความหลากหลายทางชีวภาพให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการเพิ่มบทบาทของชุมชน ในฐานะกลไกหนึ่งที่เป็นต่อการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ ตัวอย่างเช่น ในการประเมินระบบนิเวศระดับชาติของประเทศไทย (National Ecosystem Assessment) ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้คำนึงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชน

การตระหนักถึงบทบาทของชุมชนที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะบทบาทของชุมชนชาติพันธุ์ สามารถนำไปสู่วิธีการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมได้ในครั้งเดียวกัน แนวทางปฏิบัติที่เป็นตัวอย่างที่ดีในระดับนานาชาติได้แสดงให้เห็นประจักษ์ถึงความสำคัญของภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการรักษาความสัมพันธ์ทางชีวภาพกับสิ่งแวดล้อม ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ชุมชนชาติพันธุ์ในประเทศไทยต้องประสบกับความเสื่อมถอยของวิถีชีวิตทางเกษตรกรรม วิถีชีวิตที่อาศัยแม่น้ำลำคลองและชายฝั่งทะเล ด้วยการขยายตัวของเมืองที่รวดเร็ว วิธีการทำการเกษตรแบบใหม่ การศึกษาสมัยใหม่ และเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ ทำให้สมาชิกชุมชนชาติพันธุ์จำนวนมากเปลี่ยนวิถีชีวิตสู่สังคมกระแสหลัก หรือต้องย้ายถิ่นจากบ้านเกิดของตน ระบบดั้งเดิมในการใช้สอยและจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติส่วนใหญ่ไม่ได้รับการยอมรับภายใต้กฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ นอกจากนี้ ชุมชนชาติพันธุ์กลุ่มน้อยหลายกลุ่มมีภาพลักษณ์ในแง่ลบในสายตาของสาธารณชน ต้องอยู่ภายใต้ระบอบการบริหารจัดการที่กีดกันหรือ บางกรณี นำไปสู่การพราศสิทธิในแง่ต่าง ๆ ของชีวิต

ด้วยเหตุนี้เอง จึงเกิดความขัดแย้งระหว่างการครอบครองที่ดินและใช้สอยทรัพยากรแบบดั้งเดิม ซึ่งรวมถึงภูมิปัญญาในการอนุรักษ์กับการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ซึ่งไม่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม การกีดกันการเข้าถึงที่ดินและทรัพยากรทำให้ศักยภาพของหลายชุมชนชาติพันธุ์ที่จะยืนหยัดด้วยตนเองลดลง นำไปสู่ความยากจน ความขัดแย้ง และการก่ออาชญากรรม เช่น การบุกรุกและล่าสัตว์ในพื้นที่คุ้มครอง ซึ่งยิ่งจะลดความหลากหลายทางชีวภาพ และในบางกรณีสถานะที่ไร้สัญชาติยิ่งทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปอีก การสูญเสียองค์ความรู้ ทักษะดั้งเดิม ภูมิปัญญา และธรรมเนียมปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับนิเวศเกษตร เป็นภัยคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ความท้าทายดังกล่าวนี้ยิ่งเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนยิ่งขึ้นในบริบทของแหล่งมรดกทางธรรมชาติที่เป็นพื้นที่คุ้มครอง

4. ประโยชน์ที่คาดการณ์ได้จากวิธีการจัดการมรดกอย่างยั่งยืนที่สร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนชาติพันธุ์

ยูเนสโกและภาคีต่าง ๆ มีการบันทึกไว้จำนวนมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวิธีการจัดการมรดกอย่างยั่งยืนที่สร้างการมีส่วนร่วมที่มากขึ้นกับชุมชนชาติพันธุ์ ด้วยการส่งเสริมความหลากหลายทั้งทางชีวภาพและวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กันนั้นมีประโยชน์อย่างไร

⁹ <https://www.cbd.int/countries/profile/?country=th>

ต้นแบบการจัดการที่ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและบูรณาการภูมิปัญญาพื้นเมืองและระบบการจัดการของชุมชน เข้ากับระบบการบริหารจัดการสมัยใหม่ ผู้มีส่วนได้เสียจากภายนอก และองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ สามารถนำไปสู่ความยั่งยืนได้ในหลากหลายแง่มุม โดยหากอิงตาม 5 มิติของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (5 Ps) ได้แก่ คน (People) โลก (Planet) ความมั่งคั่ง (Prosperity) สันติภาพ (Peace) และการเป็นหุ้นส่วนร่วมกัน (Partnerships) ประโยชน์ที่ได้จากวิธีการนี้มีดังนี้

- การจัดการมรดกที่สร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีขึ้นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางธรรมชาติ (โลก)
- การจัดการมรดกที่สร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนชาติพันธุ์ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนนั้น ๆ เช่น ส่งเสริมการค้าางชีพและรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (คน และความมั่งคั่ง)
- การจัดการมรดกที่สร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนชาติพันธุ์ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดียิ่งขึ้นและลดข้อขัดแย้ง (สันติภาพและการเป็นหุ้นส่วนร่วมกัน)

มีตัวอย่างที่น่าชื่นชมจากทั่วโลกที่บ่งบอกถึงประโยชน์เหล่านี้¹⁰ กรณีศึกษาจากแหล่งมรดกทางธรรมชาติที่ได้รับการคุ้มครองเป็นหลักฐานประจักษ์ว่าองค์ความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์และแนวทางการดูแลพื้นที่แบบท้องถิ่นส่งเสริมวิธีการจัดการมรดกแบบสมัยใหม่ได้อย่างไร

- โครงการจัดการชุมชนเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่คุ้มครอง (COMPACT) ซึ่งริเริ่มโดยยูเนสโก โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และมูลนิธิแห่งสหประชาชาติ สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นดูแลแหล่งมรดกโลก โครงการนี้แสดงให้เห็นว่า การริเริ่มที่มีรากฐานมาจากชุมชนสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพได้อย่างมาก ในพื้นที่คุ้มครองที่มีความสำคัญระดับโลก ทั้งยังช่วยฟื้นฟูความเป็นอยู่ที่ดีและรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นไว้ด้วย ตัวอย่างเช่น อุทยานแห่งชาติแม่น้ำใต้ดินปูเอร์โตพริ้นเซซา (Puerto Princesa Subterranean River National Park) ในจังหวัดปาลาวัน ประเทศฟิลิปปินส์ ชนเผ่าพื้นเมืองได้รับหน้าที่เป็นผู้ปกป้องป่าและปลา ชุมชนได้รับเงินทุนจำนวนเล็กน้อยที่สนับสนุนการฟื้นฟูป่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่ส่งเสริมการค้าางชีพ
- ต้นแบบการอนุรักษ์ชุมชนที่แหล่งมรดกโลกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามานัส (Manas Wildlife Sanctuary) ในประเทศอินเดีย ได้แสดงถึงความสำเร็จในการฟื้นฟูทั้งความหลากหลายทางชีวภาพและชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่อยู่ในสถานการณ์ขัดแย้งทางอาวุธ ชุมชนท้องถิ่นนั้นเคยอยู่ในสภาพที่แร้นแค้นและไม่ลงรอยกันกับหน่วยงานผู้ดูแลอุทยาน ระหว่างช่วงความไม่สงบและเหตุจลาจล จนกระทั่งได้มีการนำเสนอวิธีการจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น ได้ว่าจ้างชนเผ่าที่เคยลอบล่าสัตว์มาเป็นผู้ดูแลป่า และให้ผลประโยชน์อื่น ๆ แก่หมู่บ้านโดยรอบป่า ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนการค้าางชีพ ทั้งด้านการประมงและการเพาะปลูก นอกจากนี้ ยังส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมเกี่ยวกับระบบนิเวศ โดยเฉพาะในบรรดาเยาวชน กิจกรรม

¹⁰ ประโยชน์เหล่านี้ได้รับการระบุในกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญหลายกลุ่มในประเทศไทยและต่างประเทศ และสะท้อนตัวอย่างที่ดีในระดับชาติ ภูมิภาคและนานาชาติ ที่ได้รับการกล่าวถึงระหว่างการประชุมหรือเรื่อง “กลุ่มชาติพันธุ์และมรดกที่ยั่งยืน” ซึ่งจัดโดยสำนักงานยูเนสโก กรุงเทพมหานคร ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2564

ทั้งหลายนี้ ผนวกกับการติดตามการอนุรักษ์ประชากรเสือและช้างด้วยขั้นตอนทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นระบบยิ่งขึ้น ทำให้แหล่งมรดกโลกแห่งนี้หลุดจากบัญชีแหล่งมรดกโลกที่ตกอยู่ในอันตรายเป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. 2554

- แหล่งมรดกโลกภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมบัดจ์บิม (Budj Bim Cultural Landscape) ในประเทศออสเตรเลีย เป็นแหล่งที่รักษาระบบเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุดในโลกแห่งหนึ่ง ซึ่งได้รับการอนุรักษ์และใช้งานตั้งแต่ 6,000 ปีก่อนจนถึงปัจจุบัน โดยกลุ่มชาติพันธุ์กุนดิทจ์มารา ในปี พ.ศ. 2553 กลุ่มชาติพันธุ์กุนดิทจ์มาราได้รับการรับรองสถานภาพอย่างเป็นทางการให้มีสิทธิและรับผลประโยชน์จากการใช้ที่ดินและแหล่งน้ำ การที่ชนเผ่าพื้นเมืองได้รับสิทธินั้นยังเป็นการให้เกียรติการปฏิบัติดั้งเดิมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยแหล่งมรดกนี้ได้รับการจัดการด้วยวิธีที่ผสมผสานแผนการจัดการพื้นที่คุ้มครองของชนพื้นเมือง (Indigenous Protected Area - IPA) กับกฎหมายระดับชาติ และการใช้วิทยาศาสตร์แบบตะวันตกร่วมกับภูมิปัญญาของชนพื้นถิ่น
- ในโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม (โครงการจอมป่า / JOMPA) ในกลุ่มป่าภาคตะวันตกของประเทศไทย (พ.ศ. 2547-2552) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ซึ่งรวมถึงการกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน การตั้งกฎเกณฑ์และข้อตกลงร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การปลูกป่า การสร้างและดูแลแนวกันไฟป่า การสร้างและดูแลฝายชะลอน้ำ และการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน โครงการนี้ทดสอบวิธีการจัดการพื้นที่คุ้มครองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์ชีวิต (living landscape) ที่กว้างขวาง
- “วัฒนธรรมการเลี้ยงผึ้งต้นไม้” ในประเทศโปแลนด์และเบลารุส ได้รับการบรรจุในบัญชีของยูเนสโกสำหรับตัวแทนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ (UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) วัฒนธรรมการเลี้ยงผึ้งต้นไม้นั้นหมายถึงความรู้ ทักษะ การปฏิบัติ ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการขยายพันธุ์ผึ้งป่าในรังผึ้งบนต้นไม้หรือในท่อนซุงภายในพื้นที่ป่า คนเลี้ยงผึ้งป่านั้นจะดูแลผึ้งด้วยวิธีพิเศษ โดยพยายามสร้างสภาพแวดล้อมที่ไร้การรบกวนวงจรชีวิตตามธรรมชาติของผึ้งอย่างที่สุด และยังคงหมั่นศึกษาหาความรู้ใหม่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ระบบนิเวศอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ ยังมีแนวทางปฏิบัติทางสังคมจำนวนมาก ที่เป็นผลมาจากวัฒนธรรมการเลี้ยงผึ้งนี้ อันรวมถึงวัฒนธรรมด้านอาหารและภูมิปัญญาการใช้ยาแผนโบราณ¹¹ ทั้งนี้ มีโครงการสนับสนุนคนเลี้ยงผึ้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกันนี้ ที่ได้รับการส่งเสริมจากยูเนสโก ในประเทศไทยและเวียดนามเช่นกัน
- ประเทศไทยได้ขึ้นทะเบียนมรดกที่มีชีวิตหลากหลายรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาติพันธุ์ ในทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ในบรรดามรดกภูมิปัญญาที่อยู่ในทะเบียนนี้ มี คีฉี๋ย (Ku-Chuei) หรือการทำไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยงและกะปาง (Kabanag) หรือวัฒนธรรมเรือบ้านของชาวมอแกน แนวทางปฏิบัติทางวัฒนธรรมทั้ง 2 รายการนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องที่ขาดกันไม่ได้ระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมและการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การที่มรดกภูมิปัญญาทั้ง 2 รายการนี้ได้รับการบรรจุในทะเบียนของชาติบ่งบอกถึงความตระหนักในระดับประเทศที่เพิ่มมากขึ้นเกี่ยวกับความสำคัญของมรดกที่มีชีวิตของชุมชนชาติพันธุ์

¹¹ <https://ich.unesco.org/en/RL/tree-beekeeping-culture-01573>

5. ข้อเสนอแนะทางนโยบาย

เพื่อตอบสนองต่อความท้าทายและโอกาสที่ได้รับขู่วิชาด้าน ข้อเสนอแนะต่อไปนี้มีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมการจัดการมรดกในประเทศไทยอย่างยั่งยืนยิ่งขึ้น โดยการให้ชุมชนชาติพันธุ์มีส่วนร่วมมากขึ้น ข้อเสนอแนะต่าง ๆ นี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มประเด็น กลุ่มประเด็นหนึ่งเกี่ยวกับระบบกฎหมายและข้อบังคับ และอีกกลุ่มเกี่ยวกับการเพิ่มพูนศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

5.1 พัฒนาระบบกฎหมายและข้อบังคับที่สนับสนุนให้ชุมชนชาติพันธุ์สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกอย่างยั่งยืนได้อย่างใกล้ชิด

วิธีการเพื่อจัดการมรดกที่เพิ่มการมีส่วนร่วมและอยู่บนพื้นฐานของสิทธิ ซึ่งเน้นบทบาทของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงชุมชนชาติพันธุ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนเหล่านี้ เป็นรากฐานของพันธกรณีทางกฎหมายนานาชาติที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมลงนามไว้แล้ว นอกเหนือจากอนุสัญญาปี ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515) ว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ (อนุสัญญามรดกโลก) และอนุสัญญาปี ค.ศ. 2003 (พ.ศ. 2546) ว่าด้วยการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแล้ว ประเทศไทยยังเป็นภาคีของกฎหมายระหว่างประเทศที่สำคัญฉบับอื่น ๆ อาทิ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biodiversity) และ ปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples)¹²

ในระดับชาติ ประเทศไทยมีความก้าวหน้าในด้านการปรับปรุงกฎหมายและแนวทางบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกอย่างยั่งยืน ซึ่งสร้างความเป็นไปได้ที่สูงยิ่งขึ้นที่จะเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยมีรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2560 ในมาตรา 43, 70 และ 92 ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชนท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ มีพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ซึ่งวางรากฐานการนิยามและรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันหลากหลายของชุมชนชาติพันธุ์ และมีพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฉบับใหม่ ปี พ.ศ. 2562 ซึ่งมีบทบัญญัติให้ “ช่วยเหลือประชาชนที่ไม่มีที่ดินทำกินและได้อยู่อาศัยหรือทำกินในอุทยานแห่งชาติ” อาทิ อนุญาตให้ “เก็บหาหรือ [...] ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ตามฤดูกาล”¹³ นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2553 ยังมีมติคณะรัฐมนตรี 2 ฉบับ ที่อนุญาตให้กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลและกะเหรี่ยงสามารถจัดตั้งเขตสงคมและวัฒนธรรมพิเศษเพื่อสืบทอดวิถีชีวิตดั้งเดิมและรักษาความเป็นอยู่ที่ดีของตนไว้

เพื่อก้าวต่อไป ยูเนสโกจึงขอเสนอแนะให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในประเทศไทยพิจารณาพัฒนากรอบทางกฎหมายและข้อบังคับ ให้สอดคล้องยิ่งขึ้นกับหลักการสากลและตัวอย่างที่ดีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกอย่างยั่งยืนและอย่างมีส่วนร่วม:

¹² พันธกรณีอื่น ๆ ของประเทศไทย ซึ่งยึดมั่นในสิทธิของชุมชนและกลุ่มคนชาติพันธุ์นั้น รวมถึง อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination)

¹³ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฉบับ ปี พ.ศ. 2562 (มาตรา 64 วรรค 2 และมาตรา 65 วรรค 3): <http://portal.dnp.go.th/Content/nationalpark?contentId=24139>

- 5.1.1 ดำเนินการทบทวนและรับรองร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย เพื่อวางรากฐานทางกฎหมายที่มั่นคงในการรับรองสถานภาพและส่งเสริมสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งรวมถึงสิทธิในการแสดงออกทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดในการจัดการแหล่งมรดกทางธรรมชาติ¹⁴
- 5.1.2 ปรับปรุงกฎหมายและข้อบังคับที่มีอยู่ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ยอมรับและส่งเสริมสิทธิชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ได้มากขึ้น
- 5.1.3 ขยายกลไกของกฎหมายและข้อบังคับเพื่อการบรรเทาข้อขัดแย้ง ผ่านความร่วมมือระหว่างกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงวัฒนธรรม และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ต้นแบบการทำงานที่น่าติดตามผล อาทิ การกำหนดเขตสังคัมและวัฒนธรรมพิเศษ และการตั้งคณะกรรมการร่วมจัดการ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น อันประกอบด้วยตัวแทนจากภาครัฐ ภาคประชาสังคม ชุมชนชาติพันธุ์
- 5.1.4 วางรากฐานทางกฎหมายและข้อบังคับ ที่มาพร้อมกลไกในการบังคับใช้และปฏิบัติตาม ภายใต้หน่วยงานที่รับผิดชอบในกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถดำเนินการหรือประยุกต์ใช้กิจกรรมตามตัวอย่างที่ดีจากโครงการนำร่องจำนวนมากและทั่วประเทศ ที่ทดสอบประสิทธิภาพของต้นแบบการจัดการมรดกแบบมีส่วนร่วม

5.2 เพิ่มพูนศักยภาพของชุมชนชาติพันธุ์ โดยเฉพาะสตรีและเยาวชน ให้สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกอย่างยั่งยืน

ความสามารถในการนิยามตนเองและจัดตั้งองค์กรของชุมชนชาติพันธุ์ ๆ ในประเทศไทยนั้นมีความก้าวหน้าขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยในโอกาสวันสากลว่าด้วยชนพื้นเมืองดั้งเดิมของโลก (International Day of the World's Indigenous Peoples) เมื่อปี พ.ศ. 2557 เครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย (Network of Indigenous Peoples in Thailand - NIPT) ได้ประกาศจัดตั้งสภาชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย (Council of Indigenous Peoples of Thailand - CIPT) ในปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์ 42 กลุ่มทั่วประเทศที่เข้าร่วมกับสภานี้แล้ว นอกจากนี้ มีหน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำงานอย่างใกล้ชิดกับชุมชนชาติพันธุ์ในโครงการและแผนงานที่หลากหลาย ทั้งที่เกี่ยวกับการศึกษา การบันทึก การอบรมสร้างศักยภาพ และการสืบทอดวิถีชีวิต ประเพณี องค์กรความรู้ของชาติพันธุ์ อาทิ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (ศมส.) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (ศ.ว.ท.) ฯลฯ

¹⁴ มีร่างกฎหมาย 5 ร่าง ที่อยู่ระหว่างกระบวนการจัดทำร่าง โดยหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ (1) สภาชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย (Council of Indigenous Peoples of Thailand - CIPT) (2) คณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ กลุ่มชาติพันธุ์ และผู้มีความหลากหลายทางเพศ (3) พรรคก้าวไกล (4) คณะทำงานที่ตั้งโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และ (5) กลุ่ม P-Move มีแง่มุมที่สอดคล้องกันในร่างกฎหมายทั้ง 5 ร่าง ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้ (ก) การจัดตั้งสภาหรือสมัชชาของกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนเผ่าพื้นเมืองในระดับชาติ (ข) การจัดตั้งคณะกรรมการในระดับต่าง ๆ เพื่อดูแลกิจการที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย (ค) การส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติดั้งเดิมเกี่ยวกับการจัดการที่ดินและทรัพยากรทางธรรมชาติ และ (ง) การจัดตั้งเขตสังคัมและวัฒนธรรมพิเศษที่ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์สามารถสืบทอดวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของตนได้

เพื่อให้สามารถก้าวหน้าต่อไป หน่วยงานภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง เช่น สมาคมและตัวแทนกลุ่มชาติพันธุ์ ควรพิจารณาข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้ เพื่อต่อยอดความพยายามเพิ่มพูนศักยภาพของผู้คนในชุมชนชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มสตรีและเยาวชน:

- 5.2.1 สร้างความมั่นคงและจัดตั้งหน่วยงานหรือกลุ่มตัวแทนเพิ่มเติมของกลุ่มชาติพันธุ์ในระดับต่าง ๆ
- 5.2.2 ส่งเสริมชุมชนชาติพันธุ์ให้ดำเนินงานวิจัยและการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติและองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของตนเอง รวมถึงการจัดทำทะเบียนมรดกที่มีชีวิตเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติ ข้อมูลเหล่านี้ควรจัดเก็บในคลังข้อมูลที่บริหารจัดการได้โดยกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์ยังคงความเป็นเจ้าของข้อมูลได้อยู่ หากเหมาะสมและเมื่อได้รับฉันทานุมัติจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง สามารถนำข้อมูลนี้ไปบรรจุในคลังข้อมูลสาธารณะที่ผู้อื่นสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างกว้างขวาง
- 5.2.3 สร้างเสริมทักษะของชุมชนชาติพันธุ์ โดยเฉพาะเยาวชน ให้สามารถนำข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและองค์ความรู้ดั้งเดิมที่บันทึกไว้ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนอื่น ๆ ด้วยวิธีการที่บูรณาการศาสตร์และภาคส่วนต่าง ๆ ในขณะเดียวกัน ควรพัฒนาความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่บันทึกไว้ ในรายการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาติพันธุ์ และส่งเสริมให้เกิดพื้นที่และกระบวนการทำงานร่วมกันหลายภาคส่วน
- 5.2.4 สนับสนุนการพัฒนาเนื้อหาเพื่อการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ สำหรับใช้ในช่องทางการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษาทางเลือกต่าง ๆ
- 5.2.5 จัดการอบรมและกิจกรรมเพิ่มพูนศักยภาพภายในกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อส่งเสริมการสืบทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นและองค์ความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์รวมทั้งองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ ในขณะเดียวกัน จัดกิจกรรมสร้างความตระหนักแก่เจ้าหน้าที่ภาครัฐ สื่อมวลชน และสาธารณชน เพื่อลดอคติ และปลูกฝังความชื่นชมในคุณค่าของการให้ชุมชนชาติพันธุ์มีส่วนร่วมในการจัดการมรดกอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในพื้นที่แหล่งมรดกทางธรรมชาติที่ได้รับการคุ้มครอง เช่น แหล่งมรดกโลก แหล่งมรดกในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

ยูเนสโกและภาคีหวังว่า ข้อเสนอแนะเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมความพยายามของประเทศไทยในการจัดการมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่หลากหลายของประเทศอย่างยั่งยืน ด้วยการเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนชาติพันธุ์¹⁵

¹⁵ ข้อเสนอทางนโยบายนี้พัฒนาขึ้นโดยได้รับข้อมูลจากหลากหลายชุมชนท้องถิ่น องค์กรระดับประเทศและนานาชาติ รวมถึง ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย